

ЛІЦЕНЗУВАННЯ І УПРАВЛІННЯ ПРАВАМИ В ЦИФРОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Володимир Дроб'язко,
завідуючий сектором суміжних прав НДІ інтелектуальної власності АПрН України, к.ф.н.

1. Ліцензування і колективне управління правами. Як винагорода за творчість та інвестиції система авторського права надає виключні права на їхні твори. Третім сторонам забороняється використовувати твори способом, що підпадає під дію виключних прав без одержання дозволу від правоволодільця. Правоволодільці зазвичай надають такі дозволи в обмін на компенсацію (роялті) протягом певного строку і на основі певних умов використання. Інформація про ці умови зазвичай записується в контрактних договорах, укладених між правоволодільцями (або їх представниками) і користувачами (ліцензіатами). Виключні права, підтверджені системою авторського права, таким способом сприяють комерційному використанню творцями своїх творів.

Користувачами творів можуть бути або споживачі (наприклад особа, яка придбала ліцензію на комп'ютерну операційну систему для встановлення на домашній комп'ютер), або посередники (наприклад книговидавець, який ліцензує право на включення певних фотографій до енциклопедії). Часто посередники одночасно є і творцями, але на іншій стадії процесу створення, використовуючи твори інших як

будівельні блоки, до яких вони додають додаткову вартість у своєму власному продукті. Кінцевий продукт потрапляє до споживача або в результаті продажу (звичайна практика, наприклад, щодо книг), при цьому відбувається зміна володільця самого фізичного об'єкта, а не прав на нього, або шляхом ліцензії (звичайна практика, наприклад, у разі програмного забезпечення), в основному залежно від практики, використовуваної індустрією. У разі зміни володільця, права й обов'язки сторін щодо інтелектуальної власності, поміщеної у фізичний об'єкт, регулюються контрактом.

Ліцензування передбачає, принаймні, мінімальний рівень торгівлі між правоволодільцями і особою, яка бажає використати твір способом, що підпадає під дію виключних прав. Навіть припустивши, що умови використання і роялті повністю стандартизовані, щонайменше існує необхідність укладення угоди між користувачем і правоволодільцем або його представником. В окремих секторах ліцензії укладаються для кожного окремого випадку безпосередньо між правоволодільцями і користувачами. Це звичайна практика, наприклад, в індустрії програмного забезпечення. Разом з тим,

АВТОРСЬКЕ ПРАВО

за певних обставин укладення угод для кожного випадку і, отже, проведення окремих переговорів щодо їх умов, буває надто обтяжливим. Це добре ілюструється під час розгляду ситуацій з радіостанціями, які зазвичай прагнуть мати широкий діапазон світового музичного репертуару. Радіостанції у такому разі змушені були б знайти й провести переговори з правоволодільцями кожної пісні або іншої музичної композиції, яку вони хотіли б передати, для укладення угоди з кожним з них. Враховуючи, що репертуар популярної музики постійно змінюється, цей переговорний процес тривав би постійно. Зрозуміло, що вартість і зусилля для придбання прав на відповідні музичні твори були б таким непомірним тягарем для більшості радіостанцій, що багато з них не змогли б здійснювати свою діяльність комерційно життєздатним способом. Безумовно, це призвело б до зменшення асортименту творів для споживачів.

На вирішення описаної вище проблеми неефективності, асоційованої з індивідуальним здійсненням прав, спрямована практика в галузі інтелектуальної власності, відома як «колективне управління правами». Хоча колективне управління правами характеризується багатьма формами, і ця практика в одних галузях зустрічається частіше, ніж у інших, спільною рисою таких систем є те, що вони надають централізований доступ до різноманітних творів, а це відповідає інтересам користувачів. У певних випадках послуги організацій колективного управління можна розвивати.

Наприклад, у галузі музичних творів, де традиція колективного управління правами існує давно, си-

стема зазвичай поширюється не тільки на просте надання централізованого доступу, а й включає, крім документації, також ліцензування та розповсюдження, тобто три стовпи, на яких ґрунтується колективне управління правами на публічне виконання і мовлення. Організації колективного управління ведуть переговори з користувачами (радіостанціями, організаціями мовлення, дискотеками, кінотеатрами, ресторанами тощо) або з групами користувачів і дозволяють використання творів авторського права зі свого репертуару в обмін на плату і за певних умов. На основі своєї документації (інформації про членів та їхні твори) і програм, переданих користувачам (наприклад перелік музичних творів, які виконуються по радіо), організації колективного управління розподіляють роялті за авторське право між своїми членами відповідно до встановлених правил розподілу. Збори за послуги для покриття затрат на адміністрування, а в окремих країнах, також на діяльність щодо соціально-культурного просування, зазвичай стягуються з роялті за авторське право.

Організації колективного управління, як правило, створюються на територіальній основі і, для того, щоб краще представляти інтереси своїх членів, національні колективні товариства об'єднуються на регіональному і міжнародному рівнях. Прикладами таких асоціацій є Міжнародна конфедерація авторів і композиторів (CISAC), Міжнародна федерація організацій репрографічного відтворення (IFRRO). Зазвичай відносно музичних творів між різними національними товариствами укладаються угоди про взаємне представництво, на основі яких певному на-

ціональному товариству надається право управляти не тільки своїм власним національним репертуаром, а й зарубіжним репертуаром інших товариств. Своєю чергою, його власний репертуар управлятиметься і охоронятиметься в кожній зарубіжній країні національним товариством, з яким укладена угода про взаємне представництво. В результаті укладення цієї мережі угод між різними національними товариствами, кожне з них може ліцензувати весь світовий музичний репертуар, що, з точки зору користувача, є найбільш привабливим.

2. Управління цифровими правами. Переведення у цифрову форму змісту, а також все більш зростаюче довір'я правоволодільців і посередників (включаючи колективні товариства) до інформаційних технологій та Інтернету, має вплив на традиційні способи ліцензування прав інтелектуальної власності, описані вище. Застосування інформаційних технологій для сприяння здійсненню прав зазвичай називається «цифровим управлінням правами» (DRM). Системи DRM спрямовані на введення певних ділових правил стосовно використання змісту, що охороняється інтелектуальною власністю. Зазвичай ці ділові правила стосуються таких питань: кому надається доступ до твору, за якою ціною і за яких умов? Ці умови зачіпають питання: чи надається користувачеві право робити будь-які копії твору (і якщо так, то яку кількість); на який період часу користувачеві надається право доступу до твору; чи може користувач використовувати уривки з твору або вносити до нього зміни; чи може користувач здійснювати доступ до твору з

одного або з багатьох пристроїв тощо? Як наслідок, робота системи DRM спрямована на автоматизацію процесу ліцензування творів і на забезпечення того, щоб умови ліцензій виконувалися. Із системами DRM часто асоціюються такі елементи: (1) ідентифікатори, тобто цифри або коди, що дозволяють унікальним способом ідентифікувати елемент змісту (які можна порівняти, наприклад, з номером ISBN для книг); (2) метадані, тобто інформація про елемент змісту, яка може включати, наприклад, ідентифікацію правоволодільця, ціну за використання твору, і будь-які інші умови використання, і (3) заходи технологічного захисту, тобто системи, розроблені для гарантії дотримання певних правил використання, зокрема пов'язаних з доступом і контролем копіювання.

Правову підтримку систем DRM можна знайти в Договорі ВОІВ про авторське право (ДАП) і Договорі ВОІВ про виконання і фонограми (ДВФ), зокрема в їх положеннях про зобов'язання відносно технічних засобів (Стаття 11 ДАП і Стаття 18 ДВФ) та інформації про управління правами (Стаття 12 ДАП і Стаття 19 ДВФ). Оскільки технологія обіцяє приборкати нестримне піратство відносно творів авторського права, правоволодільці покладають великі надії на DRM і, зокрема, на технічні засоби захисту як засоби здійснення їх прав у цифровому середовищі. Суттєві інвестиції були вкладені останніми роками у розвиток і впровадження даних систем. Ця робота здійснюється, в основному, приватним сектором, і багато систем у ньому вже існують, хоча поки що не впроваджені широко на ринку. Одне з важливих питань, яке слід вирі-

АВТОРСЬКЕ ПРАВО

шити, це необхідність взаємодії, бо багатьом різним приватним системам необхідна можливість спільно функціонувати для того, щоб стати по-справжньому привабливими для користувачів. Хоча чималі зусилля спрямовані на розробку стандартів взаємодії, ступінь сумісності, необхідний для широкого діапазону секторів промисловості, а також користувачів, усе це становить собою певну проблему. Разом з тим, масове розповсюдження на ринку систем DRM широко підтримується, бо всі визнають, що вони, очевидно, сприятимуть легітимному доступу до творів авторського права в Інтернеті, будучи одночасно корисними для користувачів, посередників і постачальників вмісту.

3. Тенденції ліцензування та управління правами. Взаємодія між інформаційними технологіями, переведенням у цифрову форму вмісту, Інтернетом і здійсненням прав інтелектуальної власності є динамічним, і тому надзвичайно важко передбачити, якою саме стане ця сфера в майбутньому. Незважаючи на це на підставі набутого останніми роками досвіду і одержаних уроків, можна зробити певні зауваження відносно майбутнього, якого очікує ліцензування й управління правами в цифровому середовищі.

Підходи до управління правами інтелектуальної власності у цифровому середовищі, як і види ліцензій, що відображають ці підходи, повинні враховувати податливу і ефемерну природу цифрового вмісту. Типові й нині добре відомі особливості такого вмісту полягають у простоті, з якою він може передаватися з одного пристрою на інший, його глобальної доступності, з моменту його

появи в Інтернеті, і простоті, з якою він може відтворюватися за відсутності засобів технічного захисту. Виходячи з характеристик цифрового вмісту та Інтернету, користувачі висловлюють певні побажання відносно способу, яким вони хотіли б придбавати зміст. Якщо такі побажання є розумно легітимними, пропозиції на ринку праволодільців (включаючи структуру і умови ліцензій) будуть тим привабливішими, чим більше вони відповідатимуть цим побажанням.

Зміцнення довіри до ліцензування і контрактів як до засобів управління інтелектуальною власністю, очевидно буде тенденцією майбутнього. Оскільки вміст стає більш рухливим, а засоби його надходження користувачам різноманітнішими, ринкові пропозиції можуть бути зручно пристосовані до задоволення конкретних запитів індивідуальних користувачів, або груп користувачів, що дотримуються загальних вимог. Більш різноманітний і адаптований діапазон продуктів відображає відповідну потребу у більшій гнучкості структури правових взаємовідносин між постачальниками вмісту, посередниками і споживачами. Постачальники вмісту і, все більшою мірою, установи-засновники, вважають, що контракти, особливо про ліцензування, пропонують таку необхідну гнучкість. Відповідно до цього, певні сектори індустрії, пов'язані з інтелектуальною власністю, останнім часом зміцнили свою довіру до ліцензування як до засобу надання вмісту користувачам. Прикладом сектора, в якому ця тенденція може стати помітною, є індустрія наукових, технічних і медичних видань.

Дечто заперечує, що інформаційні технології та Інтернет станов-

лять собою загрозу для організацій колективного управління правами, оскільки вони дозволяють праволодільцеві самому контролювати і вести облік використання своїх творів. Разом з тим, через різні причини найбільш обґрунтованою є думка про те, що цей феномен у більшості випадків вимагає від колективних товариств перебудувати бізнес моделі та процедури функціонування, але не загрожуватиме самому їх існуванню. Зокрема, основна складність пов'язана з тим, що організації колективного управління правами, як і більшість систем інтелектуальної власності, організовані на основі територіальності. Дані організації часто створюються з метою надання ліцензій для своєї території. Разом з тим, якщо особа, яка проживає на певній території, надає свій твір в Інтернет, то він негайно стає глобально доступним (значно більшою мірою, ніж, наприклад, передача, яка походить з певної країни). Намагаючись вирішити цю проблему, окремі організації колективного управління правами працюють над тим, щоб їх система взаємного представництва дозволяла надавати користувачам глобальні Інтернет-ліцензії.

Темою, що викликає все більший інтерес, є розвиток винятків і обмежень у цифровому середовищі. В той час, коли Інтернет-договори ВОІВ устанавлюють, що «договірні Сторони [можуть] переносити і відповідним чином поширювати на цифрове середовище обмеження і винятки своїх національних законів, які вважаються прийнятними за Бернською конвенцією», виникає запитання: чи не призведе широке застосування ліцензування як засіб надання доступу до творів, а також

широкомасштабне впровадження засобів технічного захисту до ситуації, коли винятки і обмеження стають практично безглуздими? Взаємозв'язки між заходами технічного захисту, ліцензуванням і обмеженнями та винятками є складною і донині недостатньо вивченою проблемою, яка, швидше за все, протягом певного часу стосуватиметься індустрії, користувачів, а також політиків.

Одним із досить радикальних методів боротьби зі втратою доходів праволодільців через цифрове піратство є введення зборів для компенсації зазнаних втрат. Збори можуть застосовуватися до будь-яких видів предметів, наприклад апаратури і пристроїв, придбаних користувачами для доступу до піратських творів. Використання таких зборів як засобу боротьби із широко розповсюдженим у цифрову еру вмістом, що порушує авторські права, останнім часом спостерігається в ряді країн. Безумовно, введення зборів є надто спірним заходом. Ті, хто не згоден з цим, вважають, що збори відображають невдалу спробу знайти «швидке рішення» складної проблеми, що призводить до перекоосу ринку і одночасно завдає шкоди споживачам, які страждають від пов'язаного з цим підвищенням цін. Інші дотримуються тієї думки, що ці збори є одним з небагатьох реальних і ефективних заходів охорони інтересів праволодільців перед обличчям грабіжницького цифрового та Інтернет піратства. ♦

АВТОРСЬКЕ ПРАВО

Список використаних джерел:

1. *Интеллектуальная собственность в Интернете : обзор проблем. — WIPO/INT/02, 2002*
2. *Договор ВОИС по авторскому праву и Согласованные заявления в отношении Договора ВОИС по авторскому праву — Женева: ВОИС, 2000.*
3. *Договор ВОИС по исполнениям и фонограммам и Согласованные заявления в отношении Договора ВОИС по исполнениям и фонограммам — Женева: ВОИС, 2000.*
4. *Луцкер А. П. Авторское право в цифровых технологиях и СМИ — М. : КУДИЦ-ОБРАЗ, 2005.*
5. *Пастухов О. М. Авторське право в Інтернеті — К. : Школа, 2004.*

ЦІКАВО ЗНАТИ

ЗНОВУ РЕКОРД!

Ще у № 1'2010 нашого журналу ми розповідали про найдорожчий твір мистецтва (у лютому бронзова скульптура швейцарського скульптора Альберто Джакометті «Крокуюча людина I» пішла з молотка за 65 млн. фунтів стерлінгів або \$ 104,3 млн.), а вже 4 травня на аукціоні Christie's (Нью-Йорк) картина знаменитого іспанського художника Пабло Пікассо встановила новий світовий рекорд вартості твору мистецтва. До початку аукціону картина «Оголена на тлі бюста і зеленого листя» (1932 р.) оцінювалася експертами у \$ 70-90 млн, а кінцевою стала ціна понад \$ 106 млн.

Раніше найдорожчим твором Пабло Пікассо була картина «Юнак з трубою», продана в 2004 році аукціонним домом Sotheby's, більш ніж за \$ 104 млн.

Майже 10 хвилин тривала війна ставок серед 8 покупців, але після того, як ціна досягла \$ 88 млн, залишилося лише двоє претендентів. Ім'я власника найдорожчої в світі картини поки не розголошується.

Востаннє ця картина демонструвалася в музеї Метрополітен під час виставки робіт Пікассо, до цього полотно не виставлялося близько 50-ти років.

На цій картині Пабло Пікассо зобразив свою кохану Марі-Терез Вольтер у вигляді міфічної Дафни. Їхні стосунки тривали майже 10 років, і були одними з найяскравіших у житті художника.

Картина, представлена на аукціоні, належала колекції Сінді Броунді (ціна колекції становить \$ 150 млн, і включає також роботи Матісса, Джакометті, Кальдера, Ренуара та інших найвідоміших майстрів. Вона була продана 5 травня ц. р., за 224 млн \$ 177,5 тис.).

Усього ж за вечір торгів дім Christie's виручив понад \$ 335 млн.

За матеріалами сайтів:

<http://www.rian.ru/culture/20100505/230517081.html>,

<http://www.christies.com/>